

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.

Rekopisov ne vračemo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne.

Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10— K
pol leta 5—
četrt leta 2-50
posamezne številke po 20 h.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
" " " dvakrat . . . 12 "
" " " trikrat . . . 10 "
za nadaljnja uvrščena od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53-160.

Reklamacije so proste poštnine.

Slovenskemu učiteljstvu na Štajerskem.

Bližajo se zopet vsakoletne uradne učiteljske konference. Če smo odkriti, moramo priznati, da te konference dosedaj niso delali naši narodni zavednost posebne časti. Poročila nadzornikov so bila vsa nemška, kar se nam zdi v naši veliki skromnosti še sedaj samoobsebi umevno. Nadzorniki kot predsedniki so vodili vse debate in razgovore — nemško. Slovenske besede, ki jih je časih izgovoril nadzornik med konferenco, bi največkrat lahko seštel na prstih ene roke. In kar je še bolj poniževalno. Mnogi slovenski učitelji so referirali — nemško. Take se je godilo dosedaj celo v onih okrajih, kjer so samo slovenske šole s samo-slovenskim učiteljstvom. Kvečjemu, če je bila ena nemška šola zastopana pri konferenci s par osebami, in vendar se je tem na ljubo obravnavalo vse nemško. — Kako je šele moralo biti v jezikovno mešanih krajih, posebno ob meji, si lahko mislimo.

Letošnje uradne učiteljske skupščine na Štajerskem bodo še posebno zanimive. Kakor je znano, je dala skrbna vlada po brezbriznosti naših poslancev nemškimi šolam na Spodnjem Štajerskem — nemškega nadzornika. Menda zato, ker znajo naši „slovenski“ nadzorniki premalo nemško, da bi mogli nadzorovati tudi nemške šole. Drugega pravega razloga za to novo naredbo sploh ni dobiti. Kvečjemu morda to, da je hotela vlada pokazati našim „slovenskim“ nadzornikom, da sedaj postanejo res lahko — slovenski. Sploh se napravili visoki gospodje s tem pravi gordijski voz, ker se je pojavilo sedaj kot posledica več jako zamotanih vprašanj. Nedavno je zahteval neki nemški nadučitelj na Spodnjem Štajerskem v „Pädagogische“, da mora imeti tisto neznančno število nemških učiteljev v krajnem šolskem svetu svojega nemškega zastopnika. Kaj pa je z učiteljskimi okrajnimi knjižnicami? Kdo bo imel in opravljati te? I. t. d.

Torej letošnje uradne skupščine bodo za slovensko učiteljstvo posebe in za nemško tudi posebe. Zato je pričakovati, da bodo slovenske konference res slovenske. Pričakujemo z vso upravičenostjo, da bodo naši gospodje nadzorniki s svojim nastopom res pokazali, da so nadzorniki slovenskih šol. Še z večjo upravičenostjo pa se pričakuje od slovenskega učiteljstva, da pokaže svojo narodno zavest s tem, da izdela vsakdo svoj referat samo v slovenskem jeziku in da tudi referira slovensko. Ako tega ne storimo, damo sami sebi, naši javnosti in tudi višjim šolskim oblastim jako slabo izpričevalo. Svoj jezik moramo imeti toliko v oblasti, da lahko izražamo z njim tudi znanstvene stvari, četudi smo se izobraževali — nemško.

Torej slovensko učiteljstvo poroča in debatira slovensko!

Naš denarni zavod

Geslo: Kar plodono naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani,
registrovana zadruga z omejenim imenstvom.

Promet do konec aprila K 116.541-60.

Naznanilo. Kdor želi od zadruga kakih informacij, naj za odgovor priloži 20 h v poštinih znakih. Na prošnje brez vpsiljatve navedenih znamk se ne odgovarja.

Uradne ure: Vsak četrtek od 1/2 2.—1/2 3. popoldne in vsako soboto od 6.—7. zvečer.

Iz dežele kreposti in čednosti.

Že je preteklo par mesecev, odkar se je odpovedal učiteljevanju na Kranjskem mlad učitelj, ker ni hotel prodati tega, kar je smatral najlepšemu v svoji duši: svobodo mišljenja in življenja, urejeno po principih te svobode. Ni hotel postati pristaša tiste stranke, ki jo je spoznal za največjo škodljivko svojega naroda, za najbolj sebično in gospodstva željno,

za tisto, ki je pripravljena vsak hip poteptati v blato najvišja etična načela človečanstva, le da dožene svoj namen.

Kdo je silil mladega moža prodati svoj značaj za mrvice navidezne koristi? Vsi oni, ki so bili predstavitelji te stranke v njegovi okolici: dekan, kaplan, krajni šolski svet, funkcionar šolske oblasti! Pomagala je skupina trških učiteljev-hlapcev in c. kr. uradnik, ki je dobival kure od kmetov.

Dekan in kaplan sta hujskata krajni šol. svet zaradi časopisov, ki jih je dobival učitelj, zaradi doposlanih knjig, izprehodov, slik, obešenih v njegovi sobi. Vse sta onečedila tista dva Kristusova namestnika! Hotela sta potom krajnega šolskega sveta doseči kompromis z učiteljem, ako se ta takoj zapiše v S. L. S. sicer ne bo nikoli definitiven tu. Zaman grožnje!

Tako so začeli! Dekan blagoslovil, davčni uradnik pisal, kaplan hujskal. Domači člani krajnega šolskega sveta niso dali nikoli miru, posebno ob nedeljah popoldne ne. Pijani so prihajali v učiteljevo stanovanje vpit. Parkrat je učitelj zaklenil pred njimi vrata, ker se je že oddaleč čulo njihovo razgrajanje.

In šolska oblast? Pritožba zaman! „Gospodje v L. držo z nami,“ so dejali člani. In je li potem čudno, da so kmetje imeli korajžo ter so napadli ponoči neko nedeljo učiteljevo stanovanje? Ali so krivi zavedeni ljudje?

Res, gospodje so držali z nasprotniki šole in svobodnega učiteljstva. „Vaše definitivno nameščenje je odvisno od Vas! Učitelj stori, kar hoče dežela in ljudstvo!“ Nadzornikove besede.

Kdo je kriv napada? Mar učitelj, ki mu niso mogli zaradi učiteljevanja in življenja ničesar oporekati? Ko se je izvršil napad, je bil učitelj v L. Trški orožniki so prišli ogledat vrata. Poznal se je nož, kamen in težka okovana peta! A šolska oblast tudi to pot ni ukrenila ničesar! Čakala je, da bi se izpreobrnil „trdovratni“ človek. Odbila je štiri prošnje za definitivno nameščenje. Učitelj je izvršil drugi izpit l. 1908. Zadnje prošnje je vložil 17. aprila

1909 za mesto, kjer je baš provizorično po učeval. Gori so čakali na izpreobrnitev in bi lahko še čakali, ko bi se učitelj ne odpovedal učiteljevanju na Kranjskem. Prošnjo so rešili — ne se čuditi — 10. januarja 1910, torej po devetih mesecih! — Slava jim, tem hitrim in točnim birokratom, zaveznikom klerikalcev!

† Björnstjerne Björnson.

Norveška je izgubila enega svojih najslavnejših sinov. V Parizu je umrl Björnstjerne Björnson dne 26. pr. m. ob 845 zvečer.

Björnstjerne Björnson je bil rojen dne 8. decembra 1833. v Oesterdalu kot sin protestantskega župnika. Preživel je svojo mladost v Ronsdalu in študiral od l. 1852. v Kristijaniji. Svoje literarno delo je pričel s kritikami in feljtoni. Kot dramatik je debital z enodejanko „Med bojno vihro“. L. 1857. so ga poklicali kot gledališkega ravnatelja v Bergen. Da bi imel mir za svoje pisateljevanje, se je preselil v Rim in bival po nemškem in francoskem. V tem času so nastale njegove epohalne kmetiške povesti: „Arne“, „Čvrsti dečko“ in drame kakor je „Kralj Swarre“. Ko se je vrnil domov, mu je naklonil storthing pesniški stipendij v znesku 3.600 kron; ta stipendij je pa Björnson l. 1885. odklonil, ker ga ni dobil tudi Kieland. Od l. 1865. do 1867. je vodil gledališče v Kristijaniji, si je osnoval l. 1870. neke vrste svoboden oder in je odpotoval l. 1873. zopet v Nemčijo in Rim. L. 1875. si je kupil posestvo v Gudbrandsdalu in je stanoval časih tam, časih v Parizu. Björnsonovo slovstveno delovanje delimo v dva dela: romantično-religiozen do l. 1874. in naturalističen od tega leta naprej. Iz druge dobe so znane drame: „Polom“, „Urednik“, „Kralj“, „Rokavica“, „Preko naše moči“, „Zemljepis in ljubezen“, „Laboremus“.

Pokojni je bil goreč demokratski govornik in kot tak je močno vplival na politični tok v Norveški.

LISTEK.

Halleyev komet.

Halleyevga komet ne pričakujemo tako željno zaradi tega, ker je najnenavadnejši komet ter ker je praznoverna preteklost združila z njim velik strah, marveč zato, ker ima zgodovino, ki je tesno spojena z razvitkom znanosti in ljudskega mišljenja.

Svetil je na nebu, ko je bil Egiptev še mlad ter Grška divja; vračal pa se bo brez dvoma tudi še takrat, ko postarata Evropa in Amerika ter se necivilizovana Afrika in barsbarska Sibirija dokopljeta do prvenstva na svetu. Kot nebesni stražar hodi redno svojo pot ter se nam pojavlja vsakih 75 let. Nad Rimom se je prikazal komet leta 11. pred Kristom pa so rekli, da ta komet naznanja smrt Agrippinu. Drugim se je zdel komet svetla nožnica ostrega meča, ki preti obsojenemu mestu Jeruzalemu. Atila, „bič božji“, ga je moral videti l. 451. ter se mu je čudil prav pred bitko pri Chalonsu, ko so se Romani postavili na pot nje-

govemu prodiranju in pustošenju po srednji Evropi. Viljemu Normandskemu se je zdel komet zvezda-rodnica, glasnik zmage, ki je imela priti njegovemu navalu na Angleško l. 1066.

Vse krščanstvo je prestrašilo komet leta 1456., to je v času, ko so Turki vse opustošili pred seboj. Vsak pravi Mohamedanec je mislil, da je komet pravi znak polumeseca, ki naznanja dopadajenje in ljubezen Alahovo. Pojavil se je komet l. 1607., ko so naselili Jamestown, torej ob početku poroda močnega naroda ameriškega. Shakespeare in Galileo Galilei sta ga morala tudi videti ter ga pozdraviti po svoje.

Kadarkoli se je prikazal, so se narodi bojevali, kuga je ugonabljala prebivalstvo, principi so umirali, povodnji so pustošile zemlje. Ali je torej čudno, da je njegova zgodovina zgodovina krvi, kuge, lakote in smrti?

Ako komet nam sedaj ne prinaša strahu, je vzrok ta, ker ga je podvrgel Edmund Halley dokazu o zakonu teže, pa dokazal prvokrat, da ima solnce več opraviti s kometi nego z zemljo in drugimi planeti. Halley je bil dober prijatelj in svetovalec Izaka Newtona. Čeprav ni bil bogat, je vendar poskrbel izdajanje Newto-

novih „Principov“, kjer so natisnjeni prvokrat sedaj znani zakoni teže. S svojo izredno matematično sposobnostjo se je zavzel za to, da se razširi med učenjaki sedemnajstega veka Newtonovo odkritje.

Newton je razjasnil, da se morajo kometi, ako so podvrženi zakonu teže, gibati po krivih potih, znanih kot parabole, hiperbole ali elipse. Halley je izrazil ta princip na velikem kometu, ki je zasijal l. 1682., pa je matematično in zgodovinsko dognal, da je bil ta komet isti, ki se je pojavil v letih 1607., 1531. 1456. in 1378. S svojim matematičnim, umnim očesom je videl, da se giblje ta komet daleč za Neptunom 2.991.600.000 milj od solca, da se premika naokolo ter potem hiti proti zemlji. Bil je star okoli 50 let, ko je končal proučevanje tega komet; vedel je, da ne doživi povrnitve tega komet. Tako se je zgodilo. V patriotičnem pozivu pravi: „Pa če se po tem, kar smo rekli, komet povrne l. 1758., to sijajno napredovanje ne odbije priznanja, da ga je prvi odkril Anglež“.

Na Božič l. 1758. je zapazil komet Saksonec astronom George Palitzsch. Odtakrat naprej imenujejo ta komet Halleyev komet. S

točnostjo ure se je pojavil komet zopet leta 1835., in sicer prav na onem mestu neba, kjer so ga pričakovali na podlagi matematičnih računov.

Halleyev komet se razlikuje znatno od drugih kometov. Njegov obseg je ogromna elipsa s solncem blizu enega kraja. Večina drugih kometov se giblje v parabolah ali hiperbolah. Taki kometi enkrat krožijo okolo solca, potem preidejo v zunanji prostor, da se ne vrnejo nikdar več.

Ko se komet približuje solncu, postaja njegov rep daljši in svetlejši. Očitno je, da so svetli žarki komete v nereseni zvezi s solncem, ta zveza pa je še očitnejša, ako se ima pred očmi, da nanje vpliva solnce, ko se komet premika proti solncu ali pa od njega. Videti je, kakor da bi močan veter odpihaval goreče lase komet. Ali mi vemo, da je prostor med zvezdami brez zraka, da torej komet ne gori, čeprav je vroč, ter da samo neka posebna sila, ki izhaja iz solca, more provzročati ono svetlobo.

Po onem zakonu teže, ki ga je Halley tako populariziral, bi moral rep vleči proti solncu, ne pa da bi ga solnce odbijalo. Ali